

В условията на „втечнена модерност“ (Зигмунт Бауман), на „ускоряване на времевите структури на обществата“ (Хартмут Роза), на умножаване на виртуалния „Аз“ устойчивите ориентири намаляват, отношението към света бързо се мени, а с него и стойността на хората и вещите търпи внезапните обрати на социалното (не)признание (Аксел Хонет). Надценяване, омаловажаване, свръхоценяване, обезценяване, недооценяване, подценяване... са процеси, чиято динамична крива засяга както отделни индивиди, така и цели социални групи, както културни норми и институционални практики, така и нови социални феномени.

Тематичният брой „Излишното, ненужното, незначимото: ценностни аспекти на съвременните общества“ цели критично осмисляне на аксиологичните системи, които организират днешните социални отношения. Разглеждат ценностите като това, което е смятано и възприемано за значимо в дадено общество, авторите – социолози, социални и културни антрополози, политолози, медийни изследователи – предлагат интердисциплинарен анализ на взаимосвързаната динамика на ценностите, която изразява логиката на вътрешна диференциация в обществото. Неслучайно акцентът е поставен върху „излишното“, „ненужното“, „незначимото“ като привилегирован терен за наблюдение на съвременните социални, икономически, културни и идеологически трансформации. Показвайки онова, което едно общество не може да приеме поради невъзможността да го признае или да го интегрира в своята политическа, икономическа или символна система, „непотребното“ предлага критичен поглед към ценностите и процесите на тяхното изграждане/разграждане в дадена култура.

Спектърът от разглеждани теми и проблеми е широк. Съвременното състояние на социалните и хуманитарните науки е във фокуса на вниманието на Ивайло Дичев и Антоний Тодоров. Всеки от тях, чрез специфичен аргументативен подход, показва произведената от пазарната логика и технократския дискурс „ненужност“ на социалните и хуманитарните науки и поставя акцент върху ценността им за промяната на света и за формирането на компетентни граждани. Различни фигури на „излишни“ хора и неща са разгледани от Мартин Меспуле, Алексей Пампоров, Светла Колева и Велислава Петрова. Чрез анализ на случаи на социална невидимост във Франция (неотчитаните от статистиката индивиди и групи, бездомните, неползващите социални права, забравените квартали и жълтите жилетки) Мартин Меспуле проблематизира чувството за социална безполезност като форма на социално декласиране и източник на социални рискове и напрежения. Изследвайки социалната сегрегация в историческа перспектива, Алексей Пампоров

представя съвременните процеси на вторична сегрегация и описва примери на адекватни мерки за преодоляване на гетоизацията. Като насочва вниманието си към африканските специалисти, учили в България през годините на Студената война, Светла Колева разглежда институционализираната „забрана“ и всекидневното отхвърляне на различния от мнозинството Друг през призмата на отношението другост–различност и свързаните с него фундаментални човешки ценности. Велислава Петрова изследва самата същност на метафората за ненужното, като фокусира погледа си върху отпадъците като ресурс и настоява, че ако се отдалечим от тяхното концептуализиране като мръсни и ненужни, бихме могли да ги разберем по-добре.

Правното и медийното свръхпроизводство е предмет на анализ в статиите на Стоян Ставру, Георги Петрунов и Ния Нейкова. Стоян Ставру показва как излишъците в юридическите текстове позволяват онова реторическо взаимодействие между съдии и адвокати, което осигурява функционирането на правото като регулатор на социалните отношения. Георги Петрунов на свой ред разглежда излишните текстове в българското законодателство относно проституцията, разкрива тяхната архаичност и влияние с различни социални последици за проституиращите, от една страна, и за сводниците, трафикантите на хора и организираната престъпност, от друга страна, и обосновава необходимостта от промени в регулацията на проституцията в България. Ния Нейкова представя свръхпроизводството в медиите, като категоризира няколко вида медиен боклук и възможностите за тяхното рециклиране, изхождайки от аспекти, залегнали в самото определение за „медия“, които обосновават измеренията на нейната социална значимост.

В последната тематична рубрика „Равенство в недостиг“ Румяна Стоилова, Татяна Коцева и Гергана Ненова преосмислят проблемите на неравенствата по пол. Ако Румяна Стоилова и Татяна Коцева разглеждат въпроса през призмата на отношението култура–политика като ключ към „скритите“ неравенства и проблематизират интерсекционалността и различията както между жените и мъжете, така и вътрешните различия по степен на образование и етнос, то Гергана Ненова анализира различията в темпа и структурата на „мъжкото“ и „женското“ свободно време, поставяйки акцент върху двете му проявления като ценност и като остатък.

Подготвихме броя в необичайната ситуация, породена от пандемията на Ковид-19, когато предишни „излишни“ социални групи и категории станаха нужни, а много престижно нужни неща се оказаха излишни. Сякаш времето

иронично потвърди бързината и реалността на ценностните метаморфози. Убедени в социалната и познавателната значимост на проблема за произвежданото в и от обществото излишно, ненужно, незначимо, посвещаваме броя на всички участници в публичния семинар „Непотребните“ (хора, държави, култури, науки)“, проведен през 2019 г. като първата проява на академичната инициатива „Университет за всички“, създадена с общите усилия на учени от социалните и хуманитарните науки от Института по философия и социология при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет.

Ния Нейкова, Велислава Петрова, Светла Колева